

השנה, יותר מאי-פעם, יש משמעות נוקבת לשאלה "מה נשתנה"? השנה הזו היתה שנת-קטבים בחברה הישראלית, בפוליטיקה הישראלית ובביטוי האלימות שהתגלמו בה. האם תפישת ישראל את עצמו השתנתה? האם עושה ישראל פסק-זמן כדי לבדוק, לנסות לעצור את כדור-השלג? האם מושגי החרות, העבדות והחופש הם עדיין בשורשינו?

בתוכנו לאדם כאשר הוא, בן נח כיהודי אותה רגישות שבאה לביטוי נפלא, אפילו כאשר ההכרה של מלחמה לא יגונה, ואם מזבח אבנים תעשה לי לא תבנה אתהן גזית כי חרנך הנפת עליה ותחללה" (שמות 22:20).

הרימון אשר נורק בירושלים הוכיח, כי קו ישר נמתח בין הקלות של לחיצה בערי יהודה ושומרון לבין מהירם של היי יהודי בירושלים.

ובתוך מלחמת לבנון, שהיא בעיני רבים ושונים מלחמת "יש כרירה"; מלחמה שתחילתה באחיות עיני העם וסופה "עושר" השמור לבעליו לרעתו, הן מבחינה מדינית, והן מבחינה חברתית. קהות החושים באה כאן לידי ביטוי אפילו בשימוש הציני בשפה. השטר של "מלחמת מגן" שוכרו כבר אינו בצידו; ואותו הכרה קיומי כל יגונה, שבשמו הוצאה תמיד חרבו של זה"ל מנרנה, כבר אינו אותו הכרז עליו קיימת הסכמה לאומית רהבה.

וכתוכנו, יותר ויותר קולות של שנאה לנכבשים, יותר ויותר לביטימציה של תתיגורמות מוסריות. מה שהיו רעות של טוליים חברתיים, בקנאות התפישו וביהס אל הגר הגר בתוכנו. הולכות וכובשות מקום במרכז הנפה ההברתית והפוליטית.

ועל כל אלה מבקשים לבסות כביכול באהבת ארץ ישראל. אך דומני שהולך ונחשף יותר ויותר, כי אצל חלק מאיתנו זו אדבה התלויה בדבר — בפולחן של כוח ואדנות — המקלקלת את השורה, את שורת המוסר הפנימי, את החוסן הדמוקרטי ברקמה העדינה של החברה הישראלית ואת שורת אחרות העם ובשעה שנשכחת מאיתנו הנבוכות החיה, המתבררת על זכרון העבדות שבתוך החירות, נעשים אנו עבדים של אלימות מילולית המוליכה לאלימות גופנית; נשבים אנו בקסמו של הכוח של כירוש ושל טריטוריה... מוטופלת חייבת יבגן של זכרון העבדות, חשופים אנו לאיתן רעות מוסריות והכחניות לא עוד עביון של הקב"ה שציוה עלינו לבל נשתחוה לאל זר ולכל סוג (ולכל מין), כי אם עבדים לעצמנו.

אני זושש כי השנה, יותר מתמיד, פנה הזכרון המטור של עבדים היינו את מקומו לעבדות של מאט.

ד"ר אריאל רוזן-צבי, מרצה בפקולטה למשפטים באוניברסיטת ת"א.

הרגישות הישראלית אבדה

בסנסב השנה לשולחן הסדר בבני-חורין והשאלה הטקסית "מה נשתנה" תרחף כהלל החרד חוששני, כי עלולים אנו להשיב, שהשינוי ששנה זו מביאה עמה, יותר מתמיד, היא שהולכים אנו ושובחים, כי "עברים היינו". פרדוקס היסטורי הוא, כי הווקא בטיא הדלות טיזות של זכרון לאומי זה של העם, שהוא גם זכרונו של כל יחיד יהודי וחלק מעולם הערכים שלו. ספק אם עומדים אנו במבחן. חירותנו של העם אינה שלמה ואינה מובטחת בלי חובת זכויות הצמודה אליה תדיר, כי "גרים היינו" וכי "עברים היינו". בעטייה של שכחה זו חיים אנו בצילו של שינוי ערכים המתחולל בחברה הישראלית. שהגיע השנה למצבים חדשים.

בחג הפסח, שהוא חג ראשיתה של ההיסטוריה הלאומית, אי אפשר להתעלם מתולדותיו של עם ישראל, המשופעות במהלוקות פנימיות עמוקות (חלקן עקובות מדם), כמו זו שבין ישראל ליהודה בתקופת המלכות ובין ביתות קנאים למתנגנים בסוף ימי בית שני. הכנעתו של יצר התנגחות זה בדרך של ביוזג גלויות ואיחוד העם, הוא בעיני ממטרותיה הפנימיות היהודיות של הציונות. אך התהליך האיטי וההדרגתי של איחוי השכר, של תיקון והשלמה, שקיבל תנופה עם קום המדינה, נסוג בשנה האחרונה אחר. הרימון שגורק ורצח את אמיל גרינצוויץ, תוכו רצוף שנאה וקליפתו דברי הטנה שלוחי רסן של איש באחיו.

הפיצוץ שגרם הרימון חשף את התהליך של שינוי ערכים המתחולל בחברה הישראלית ומתאפיין על-ידי קהות הושים; אותו מתח שלא בכדי חזר ונשנה כדל"ח ועדת החקירה לחקירת האירועים במחנות הפליטים בכיירות.

חוששני כי הולכים אנו ומאבדים חלק מן הרגישות

ראיון בעיתון על המשמר – 3/1983 – עיתון ערב פסח . מאת חנה קים

ד"ר אריאל רוזן-צבי , מרצה בפקולטה למשפטים באוניברסיטת תל-אביב

הקדמה: השנה , יותר מאי-פעם , יש משמעות נוקבת לשאלה " מה נשתנה " ? השנה הזו היתה שנת קטבים בחברה הישראלית , בפוליטיקה הישראלית ובביטויי האלימות שהתגלמו בה . האם תפישת הישראלי את עצמו השתנתה? האם עושה הישראלי פסק זמן כדי לבדוק , לנסות לעצור את כדור השלג? האם מושג החירות , העבדות והחופש הם עדיין בשורשינו? (חנה קים)
[אלו השאלות שהוצגו]

הרגישות הישראלית אבדה

כשנסב השנה לשולחן הסדר כבני-חורין והשאלה הטקסית "מה נשתנה" תרחף בחלל החדר – חוששני, כי עלולים אנו להשיב שהשינוי ששנה זו מביאה עמה , יותר מתמיד היא שהולכים אנו ושוכחים כי "עבדים היינו" . פרדוקס היסטורי הוא , כי דווקא בשיא הרלוונטיות של זיכרון לאומי זה של העם , שהוא גם זכרונו של כל יחיד יהודי וחלק מעולם הערכים שלו – ספק אם עומדים אנחנו במבחן . חירותו של העם אינה שלימה ואינה מובטחת בלי חובת הזכירה הצמודה אליה תדיר , כי "גרים היינו" וכי "עבדים היינו". בעטיה של שיכחה זו חיים אני בצילו של שינוי ערכים המתחולל בחברה הישראלית . שהגיעה השעה לממדים חדשים

בחג הפסח , שהוא חג ראשיתה של ההיסטוריה הלאומית , אי-אפשר להתעלם מתולדותיו של עם ישראל , המשופעות במחלוקות פנימיות עמוקות (חלקן עקובות מדם) , כמו זו שבין ישראל ליהודה בתקופת המלכות ובין כיתות קנאים למתונים בסוף ימי בית שני . הכנעתו של יצר התנגחות זה , בדרך של מיזוג גלויות ואיחוד העם , הוא בעיני ממטרותיה הפנימיות היהודיות של הציונות . אך התהליך האיטי וההדרגתי של איחוי השבר , של תיקון והשלמה , שקיבל תנופה עם קום המדינה – נסוג בשנה האחרונה אחור . הרימון שנזרק ורצח אמיל גרינצוויג ז"ל , תוכו רצוף שנאה וקליפתו דברי הסתה שלוחי-רסן איש באחיו .
הפיצוץ שגרם הרימון חשף את התהליך של שינוי ערכים המתחולל בחברה הישראלית ומתאפיין על-ידי קהות חושים ~ אותו מונח שלא בכדי חזר ונשנה בדו"ח ועדת החקירה לחקירת האירועים המחנות הפליטים בביירות .

חוששני כי הולכים אנו ומאבדים חלק מן הרגישות בתוכנו לאדם באשר הוא. בן נוח כיהודי ~ אותה רגישות שבאה לביטוי נפלא, אפילו כאשר ההכרח של מלחמה לא יגונה " ואם מזבח אבנים תעשה לי לא תבנה אתהן גזית כי חרבך הנפת עליה ותחללה (שמות כ', כ"ב) הרימון אשר נזרק בירושלים הוכיח, כי קו ישר נמתח בין הקלות של לחיצה על ההדק בערי יהודה ושומרון לבין מחירם של חיי יהודי בירושלים.

ובתווך, מלחמת לבנון, שהיא בעיני רבים וטובים מלחמת " יש ברירה"~ מלחמה שתחילתה באחיזת עיני העם וסופה 'עושר' השמור לבעליו לרעתו, הן מבחינה מדינית והן מבחינה חברתית

קהות החושים באה לידי ביטוי אפילו בשימוש הציני בשפה. השטר של "מלחמת מגן" שוברו כבר אינו בצידו ~ ואותו הכרח קיומי בל יגונה, שבשמו הוצאה תמיד חרבו של צה"ל מנדנה, כבר אינו הכרח עליו קיימת הסכמה לאומית רחבה ובתוכנו. יותר ויותר קולות של שנאה לנכבשים, יותר ויותר לגיטימציה של תת נורמות מוסריות. מה שהיו דעות של שוליים חברתיים, בקנאות התפישה וביחס של 'הגר הגר בתוכנו' – הולכות וכובשות מקום במרכז המפה החברתית והפוליטית.

ועל כל אלה מבקשים לכסות כביכול באהבת ארץ ישראל. אך דומני שהולך ונחשף יותר ויותר כי אצל חלק מאיתנו זו אהבה התלויה בדבר – כפולחן של כוח ואדנות - המקלקלת את השורה, את שורת המוסר הפנימי, את החוסן הדמוקרטי ברקמה העדינה של החברה הישראלית ואת שורת אחדות העם.

ובשעה שנשכחת מאיתנו הנוכחות החי, המתמדת של זיכרון העבדות שבתוך החירות – נעשים אנו עבדים של אלימות מילולית המוליכה לאלימות גופנית ~ נשבים אנו בקסמו של הכוח, של כיבוש ושל, משנופלת חומת המגן של זיכרון העבדות, חשופים אנו לאותן רעות מוסריות וחברתיות. לא עוד עבדיו של הקב"ה שציווה עלינו לבל נשתחוה לאל זר מכל סוג (ומכל מין), כי אם עבדים לעצמנו.

אני חושש כי השנה, יותר מתמיד, הזיכרון המטהר של 'עבדים היינו' פינה את מקומו לעבדות של ממש.